

Brexit și deriva comunicării politice reflectate în presa britanică și în presa europeană

■ GHEORGHE CIASCAI

[„Dimitrie Cantemir” Christian University]

Abstract

Brexit is a political phenomenon that has put European liberal democracies under heavy trial. The popular passions aroused by this subject in the UK exceeded reasonable expectations and turned into unimaginable verbal and non-verbal violence for the British public space. The purpose of this article is to identify the main features of this populist drift and to highlight how the British and European press has reflected the gradual degradation of British political communication.

Keywords

European public space; Brexit; democracy; illiberalism

Introducere

Referendumul convocat de guvernul britanic condus de David Cameron în iunie 2016, în care 52% din electoratul britanic a votat pentru ieșirea Marii Britanii din Uniunea Europeană a declanșat furtuna politică perfectă la nivel european. Acest fenomen politic a pus și pune în continuare la grea încercare democrațiile liberale europene pe ambele țărmuri ale Canalului Mîneicii. Pasiunile populare stîrnite de acest subiect în Marea Britanie atît în campania care a precedat referendumul, cît și după referendum au depășit așteptările rezonabile și s-au transformat în violențe verbale și non-verbale inimaginabile pentru spațiul public britanic. Asasinarea unei membre a Camerei Comunelor în săptămîna care a precedat referendumul, în timp ce făcea campanie electorală, indică gravitatea și profunzimea faliei produsă de tema Brexit în societatea britanică și în lumea politica britanică.

Această falie este pusă în evidență și, uneori, chiar adîncită, de maniera neinspirată în care actorii politici britanici au înțeles să dezbată și să impună pe agenda publică tema ieșirii Marii Britanii din UE. Țara care constituie indubitabil arhetipul democrației liberale, al comunicării politice și al supremației legii trece la peste trei ani de la anunțul

lui David Cameron privind convocarea referendumului privind Brexit printr-o criză politică fără precedent. Unul din simptomele acestei crize este reprezentat de degradarea treptată a limbajului politic utilizat în sfera publică britanică și, în general, a comunicării politice din Marea Britanie.

Intenția reflecțiilor din acest articol este de a identifica principalele caracteristici ale acestei derive populiste și de a evidenția modul în care presa britanică și cea europeană au reflectat degradarea treptată a comunicării politice britanice. Voi avea în vedere cu predilecție perioada în care acest fenomen s-a acutizat ca urmare a respingerii repetate în Camera Comunelor a acordului privind retragerea Marii Britanii din UE, negociat de guvernul condus de Theresa May, respectiv din ianuarie 2019 pînă la sfîrșitul lunii mai 2019.

I . Brexit și sfidarea tabuurilor de comunicare în spațiul politic britanic

Spațiul public și politic britanic după Revoluție engleză de la mijlocul secolului al XVII-lea pînă în prezent a fost, în general, ferit de experiențele tragice ale autoritarismului, totalitarismelor sau ocupației străine prin care au trecut aproape toate statele de pe continentul european. Însă, multisecularul sistem Westminster, bipartidismul matur al ultimelor două secole (conservatori / liberali sau conservatori / laburiști), calitatea excepțională a mass-media britanice (inclusiv a celei tabloide) și a dezbaterilor publice din UK par incapabile să facă față, în ultimii ani, asaltului populismului deșănțat avîndu-l ca vîrf de lance pe Nigel Farage. Neutralizarea aparentă a acestuia, după anunțarea rezultatului referendumului din iunie 2016, s-a dovedit înșelătoare pe măsură ce guvernul Majestății Sale Regina Elisabeta a II-a și Parlamentul britanic (în special Camera Comunelor) nu au reușit să găsească soluția miraculoasă pentru ieșirea din UE.

Treptat, temele sensibile și limbajul dezinhibat ale lui Farage și ale fostului său partid, UKIP, precum *migranții delicvenți est-europeni*, *rasismul incipient* sau *autohtonismul cvasișovin britanic*, în loc să fie disipate au contaminat o parte a partidelor main-stream, în contextul gestionării neinspirate a procesului Brexit. Răspîndirea *faragismului* în Westminster, acolo unde nu reușise să intre în ciuda repetatelor tentative la alegerile parlamentare din ultimii 30 de ani, s-a produs pe măsură ce cabinetul condus de Theresa May s-a dovedit incapabil să-și convingă nu doar proprii parlamentari, ci și proprii miniștrii, să voteze în favoarea acordului de retragere negociat cu Uniunea Europeană aproape doi ani! Inflexibilitatea de care a dat dovadă prim-ministrul britanic, admirabilă poate în circumstanțe politice normale, în timpul negocierilor cu propria tabără politică dar și cu laburiștii din opoziție, în privința conținutului acordului a făcut imposibilă atingerea majorității și a pus în evidență fragmentarea și diviziunea fără precedent a Camerei Comunelor și a celor două mari partide britanice.

Această situație politică aproape fără ieșire a adus cu sine și dezvoltarea unei spirale nefericite a unei retorici politice belicoase ce amintește adeseori de limbajul populist al lui Farage și al discipolilor acestuia. Acuzele reciproce între diferitele grupări din tabăra conservatoare au ieșit din culise pe scena publică, termeni prohibiți în spațiul politic britanic precum *trădare*, *complot* sau *nesupunere*¹ și-au făcut loc în discursul din Westminster, iar concepte precum *voința poporului*, *democrație*,

---

1 Gareth Davies, "Brexiters descend on Parliament „like Cromwell's army” amid calls of Brexit betrayal on day UK was supposed to leave", *The Telegraph* (29 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/03/29/brexiters-descend-parliament-like-cromwells-army-amid-calls/>

patriotism, loialitate și responsabilitate politică folosite până la saturație par a fi fost golite de sens odată cu ratarea primului termen, 29 martie 2019, pentru ieșirea din UE.

Una din vocile moderate din partidul conservator precum Anna Soubry, fost secretar de stat pentru întreprinderi mici și mijlocii, care a solicitat deschiderea unor negocieri cu laburiștii pentru a găsi o soluție de compromis pentru Brexit, a fost amenințată cu moartea de protestatari pro-Brexit aflați în apropierea parlamentului și etichetată drept „nazistă”²! Ca urmare a acestei derive violente din propriul partid și din rândul suporterilor acestuia, alături de alte două colege conservatoare și de doi foști parlamentari laburiști au pus bazele unui nou partid, Change UK³ (acest nou partid britanic și-a anunțat participarea la alegerile europarlamentare care au avut loc pe 23 mai în UK, fiind cotate într-un sondaj înaintea alegerilor europene cu 4% din opțiunile de vot)⁴.

Reprezentanții mediului britanic de afaceri, precum Carolyn Fairbairn, directorul general al CBI (Confederation of British Industry) și Adam Marshall, directorul general al Camerelor Britanice de Comerț, exasperați și îngrijorați de diviziunile și disputele ireconciliabile din Camera Comunelor la a doua respingere a acordului de retragere din Uniunea Europeană, au pus paie peste focul retoricii politice britanice descriind ce s-a întâmplat în sacrosantul parlament britanic „*drept circ! Destul e destul. Aceasta trebuie să fie ultima zi a unor politici falimentare.*”⁵ Desigur, ei întrevăd ieșirea din impas cerând „*O nouă abordare este necesară pentru toate partidele*”, apreciind că „*puține afaceri sunt pregătite pentru o ieșire dezordonată din UE*”⁶.

Incapacitatea cabinetului condus de Theresa May, subminat de incompetență conform unor opinii critice recurente exprimate deschis⁷, dar și de conflictele și diviziunile zgomotoase din cadrul partidului conservator între antieuropeni, proeuropei și pragmatici, de a găsi calea către ieșirea controlată din Uniunea Europeană nu a fost valorificată de celălalt mare partid britanic, laburiștii. Deși ar fi putut să capitalizeze sprijinul electoratului britanic dezamăgit de eșecul conservatorilor în privința Brexit, laburiștii conduși de Jeremy Corbyn sunt marcați, pe de-o parte, de declarațiile de tip antisemit ale actualei conduceri a partidului⁸ și, pe de altă parte, de propriile clivaje aproape la fel de zgomotoase în privința Brexit-ului precum cele dintre conservatori.

Imposibilitatea de a ieși din UE la termenul stabilit inițial, 29 martie 2019, la doi ani de la activarea art. 50 din Tratatul privind UE, ca urmare a respingerii de trei ori în Camera Comunelor a acordului de retragere din UE negociat și semnat cu Uniunea și a respingerii variantei plecării fără acord a adus Marea Britanie în situația paradoxală de a participa la alegerile europarlamentare din 23 – 26 mai la aproape trei ani de la referendumul din 2016. Ca într-un teatru al absurdului politic, acest eveniment l-a readus în viața politică pe cel mai populist politician britanic al ultimei jumătăți de secol, Nigel Farage. După anunțul privind organizarea

---

2 Jorg Schindler, “Amid Brexit Chaos. Theresa May’s Conservative Party Implodes”, *Der Spiegel* (5 aprilie 2019) accesibil online la adresa <https://www.spiegel.de/international/europe/amid-brexit-chaos-theresa-may-s-conservative-party-implodes-a-1261489.html>

3 Schindler, “Amid Brexit”.

4 Schindler, “Amid Brexit”.

5 Phillip Inman, “Business leaders react with dismay to <<Brexit circus>>”, *The Guardian* (12 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.theguardian.com/politics/2019/mar/12/business-leaders-react-with-dismay-to-brexit-circus>

6 Inman, “Business leaders”.

7 Jane Merrick, “Theresa May has been brought down by her autocratic incompetence, not because she is a woman”, *The Independent* (27 March 2019), accesibil online la adresa <https://www.independent.co.uk>

8 “A guide to Labour Party Anti-semitism claim”, *BBC news* (3 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.bbc.com/news/uk-politics-45030552>

alegerilor europarlamentare în Marea Britanie, lipsit de fostul său vehicul politic, UKIP, Farage a creat un partid nou, Brexit. Cu ajutorul stilului său dezinhibat, flamboiant și încalcând toate tabuurile corectitudinii și bunului simț în comunicarea politică a reușit să ducă acest partid pe primul loc în sondajele realizate cu două săptămâni înainte de scrutinul european.

Amestecând în doze mai mult sau mai puțin subtile paseismul anglofil, cu *rasismul deghizat* în opoziția față de migrații est-europeni, cu anticapitalismul și antisemitismul mascat în atacuri la adresa lui George Soros, discursul iconoclast al lui Farage a atras aproape o treime din electoratul britanic la alegerile europene din 23 mai, mai mult decât laburiștii și conservatorii împreună!⁹

Furtuna politică perfectă care tinde să devină Brexit, ilustrată și de succesul discursului populist al lui Farage, este bine surprinsă și de presa britanică și europeană care nu ezită să utilizeze termenii și epitetele cele mai surprinzătoare cu privire la Marea Britanie.

II. Presa britanică în fața incapacității Westminster de a soluționa dilema Brexit

Prima pagină a presei britanice în fazele cele mai acute ale derulării procesului Brexit, respectiv în zilele în care acordul de retragere era discutat și votat în Camera Comunelor, a reprezentat un spectacol în sine cu nimic mai prejos în comparație cu deriva limbajului și a discursului politic britanic.

Dacă tabloidele au fost oarecum egale cu ele însele, *The Sun* apreciind în comentariul politic după al doilea vot de respingere a Acordului de retragere din UE că „a avut loc un eșec catastrofal într-un parlament de pigmei”¹⁰, *Daily Mail* folosind o metaforă șocantă pentru a desemna Camera Comunelor în timpul votului „*Balamucul / House of fools*” iar *The Scottish Daily Mail* titrând cu litere de o șchioapă în ediția sa din 14 martie că „*Haosul domnește!*” și „*May pierde controlul după revolta în masă a miniștrilor*”¹¹, nici presa main-stream nu s-a lăsat mai prejos, arătându-se capabilă să utilizeze un limbaj mai pitoresc, neobișnuit oarecum pentru presa britanică de calitate.

Dacă sobrul *Financial Times* anunța pe un ton politicos, dar sumbru și belicos că „*parlamentarii i-au aplicat a treia înfrângere acordului Theresei May referitor la Brexit*”¹² iar conservatorul *The Times* nota, cu detașarea unui diagnostician la capul unui bolnav, deasupra unei poze uriașe a primului ministru Theresa May că „*a fost adusă la disperare*” de votul din parlament, alte publicații au utilizat un limbaj mai sever și mai puțin moderat pentru a nu lăsa nici un dubiu asupra derivei provocate de Brexit.

Reputatul cotidian liberal de centru-stînga *The Guardian* a fost mai dramatic și mai caustic în exprimare, dar și mai asortat cu presa bulevardieră din insulă în comparație cu sobrele cotidiene conservatoare, relatând că „*într-o zi de un dramatism extraordinar în Westminster, Camera Comunelor a dat un verdict devastator pentru acordul propus de May pentru Brexit, aplicând cea mai mare înfrângere unui*

9 „Brexit and the Tories”, *The Economist* (30 May 2019).

10 „The Sun Says”, *The Sun* (13 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.thesun.co.uk/news/brexit/8615679/brexit-deal-vote-latest-theresa-may-fails-majority/>

11 Vezi <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-47566220>

12 Chelsea Bruce-Lockhart, Kate Allen, Mark Odell, Naomi Rovnick, Josh Noble, „MPs inflict third defeat...”, *Financial Times* (29 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.ft.com/content/ae8fb16e-39cb-3f97-8eff-99c9330bd57e>

guvern în ultima sută de ani”¹³. Sau atunci când același cotidian nu ezită să atașeze procesului Brexit epitetul de „măcel”!

Una din cele mai influente și prestigioase publicații britanice, săptămînalul *The Economist*, etalon al presei liberale de pe tot globul, în numărul său din 16 martie 2019, a avut un supratitlu al articolului de fond elocvent „O țară în haos” iar pe prima copertă a publicației, deasupra unei caricaturi înfățișînd o bătaioasă prințesă antică celto-britanică, o exclamație licențioasă „Oh **UK! What next for Brexit!”¹⁴. *The Economist* a revenit asupra temei haosului politic din Marea Britanie asociat cu Brexitului și în alte ediții.

III. Ecouri în presa europeană ale problemei Brexit

Această stare de haos și de degradare a comunicării politice din Regatul Unit generată de imposibilitatea de a găsi o soluție potrivită pentru Brexit a fost sesizată și comentată de presa europeană.

Reputata publicație săptămînală germană *Der Spiegel*, într-un material publicat la începutul lunii aprilie 2019 și intitulat sugestiv „Amid Brexit Chaos, Theresa May's Conservative Party Implodes / În mijlocul haosului Brexit, Partidul Conservator al Theresei May face implozie”, relatează experiența parlamentarului conservator Philipp Lee care în urma propunerii unui *soft* Brexit s-a trezit într-un adevărat coșmar, fiind oprit pe stradă și făcut trădător, primind emailuri în care este calificat drept „renegat și o rușine pentru țară” și în care i se cere să plece din Partidul Conservator¹⁵.

Corespondentul la Londra al publicației olandeze *De Volkskrant* face o evaluarea a ceea ce sîntîmplă cu Brexitul, plecînd de la o reflecție a scriitorului italian Italo Svevo „Anglia este atît de diferită” și afirmă că „Din primul moment a fost clar că totul se va sfîrși într-o specifică încîlcitură englezească”. În același timp, consemnează cu ironie și simpatie că „țara este nepregătită pentru un asemenea moment (...), că liderii politici nu sunt capabili de planificare pe termen lung, că britanicii excelează în organizarea de nunți regale, funeralii de stat și jocuri olimpice, au nostalgii după imperiu și dau dovadă de mandrie și patriotism cu privire la ceremoniile lor somptuoase”¹⁶.

Jurnalistul italian, Antonello Guererro, de la cotidianul *La Repubblica*, admirator al parlamentarismului britanic, inclusiv al speakerului Camerei Comunelor John Bercow, remarcă cu îngrijorare și dezamăgire „suprerealismul discursului primului ministru Theresa May din 20 martie 2019 în care aceasta atacă parlamentul și îl critică pentru starea de conflict și jocurile politice care au lipsit poporul britanic de varianta sa de Brexit”¹⁷.

O analiză la fel de severă a Brexit și degradării disputei și comunicării politice declanșate în UK a apărut într-o respectată publicație academică de dincolo de ocean, *New Republic*, într-un articol publicat în septembrie 2018, așadar înaintea

---

13 Heather Stewart, Daniel Boffey, „Theresa May suffer historic defeat in vote as Tories turn against her”, *The Guardian* (16 ianuarie 2019), accesibil online la adresa <https://www.theguardian.com/politics/2019/jan/15/theresa-may-suffers-historic-defeat-as-tories-turn-against-her>

14 Leaders, „A country in chaos. Oh, **UK! What next for Brexit?”, *The Economist* (16 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.economist.com/leaders/2019/03/14/oh-uk-what-next-for-brexit>

15 Schindler, „Amid Brexit”.

16 Observer, „What does the rest of Europe think about our Brexit shambles?”, *The Guardian* (13 aprilie 2019), accesibil online la adresa <https://www.theguardian.com/politics/2019/apr/13/what-does-the-rest-of-europe-think-about-our-brexit-shambles>

17 Observer, „What does”.

celor trei voturi din Camera Comunelor, intitulat sugestiv „*Cum a devenit Brexit un circ politic*”. Iar opinia autorului articolului din *New Republic* este că „*Brexit s-a transformat într-o scenă pentru grandomanie și pentru ambiții lipsite de scrupule*”¹⁸.

Concluzii

Pe fondul unei diferențe reale a Marii Britanii față de restul Europei, recunoscută inclusiv prin excepțiile acordate acestei țări în aplicare unor prevederi ale tratatelor UE, referendumul din iunie 2016 și ce a urmat după rezultatul referendumului a suscitât sau resuscitat demoni ascunși și retorici politice anacronice – *trădare, naționalism, rasism, antisemitism, comploturi parlamentare* etc. – pe care multiseculara democrație constituțională și liberală britanică părea să le fi îngropat în epoci istorice îndepărtate. Furtuna politică declanșată în iunie 2016 tinde, pe măsură ce guvernul britanic și Camera Comunelor nu reușesc să găsească compromisul politic salvator, să se transforme într-un real haos politic, într-un coșmar politic cu efecte și în Uniunea Europeană sau într-o tragicomedie politică tipic englezească. Este un scenariu plauzibil devreme ce Nigel Farage, prototipul demagogului populist și naționalist, a câștigat alegerile europene din 23 mai 2019 cu un scor neverosimil, iar conducerea Partidului conservator și guvernului britanic a fost preluată, după demisia Therese May, de cel mai neconvențional lider politic conservator din ultimele decenii, Boris Johnson.

BIBLIOGRAFIE

Gareth Davies, “Brexiters descend on Parliament „like Cromwell’s army” amid calls of Brexit betrayal on day UK was supposed to leave”, *The Telegraph* (29 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/03/29/brexiters-descend-parliament-like-cromwells-army-amid-calls/>

Phillip Inman, “Business leaders react with dismay to <<Brexit circus>>”, *The Guardian* (12 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.theguardian.com/politics/2019/mar/12/business-leaders-react-with-dismay-to-brexit-circus>

Chelsea Bruce-Lockhart, Kate Allen, Mark Odell, Naomi Rovnick, Josh Noble, „MPs inflict third defeat...”, *Financial Times* (29 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.ft.com/content/ae8fb16e-39cb-3f97-8eff-99c9330bd57e>

Jane Merrick, “Theresa May has been brought down by her autocratic incompetence, not because she is women”, *The Independent* (27 March 2019), accesibil online la adresa <https://www.independent.co.uk>

Jorg Schindler, “Amid Brexit Chaos. Theresa May’s Conservative Party Implodes”, *Der Spiegel* (5 aprilie 2019) accesibil online la adresa <https://www.spiegel.de/international/europe/amid-brexit-chaos-theresa-may-s-conservative-party-implodes-a-1261489.html>

Heather Stewart, Daniel Boffey, „Theresa May suffer historic defeat in vote as Tories turn against her”, *The Guardian* (16 ianuarie 2019), accesibil online la adresa <https://www.theguardian.com/politics/2019/jan/15/theresa-may-suffers-historic-defeat-as-tories-turn-against-her>

Geoffrey Wheatcroft, “How Brexit became a Political Circus”, *New Republic* (September 2018), accesibil online la adresa <http://www.newrepublic.com>

Leaders, „A country in chaos. Oh, **UK! What next for Brexit?”, *The Economist* (16 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.economist.com/leaders/2019/03/14/oh-uk-what-next-for-brexit>

---

¹⁸ Geoffrey Wheatcroft, “How Brexit became a Political Circus”, *New Republic* (September 2018), accesibil online la adresa <http://www.newrepublic.com>

Observer, "What does the rest of Europe think about our Brexit shambles?", *The Guardian* (13 aprilie 2019), accesibil online la adresa <https://www.theguardian.com/politics/2019/apr/13/what-does-the-rest-of-europe-think-about-our-brex-it-shambles>

„Brexit and the Tories”, *The Economist* (30 May 2019).

„The Sun Says”, *The Sun* (13 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.thesun.co.uk/news/brexit/8615679/brexit-deal-vote-latest-theresa-may-fails-majority/>

“A guide to Labour Party Anti-semitism claim”, *BBC news* (3 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.bbc.com/news/uk-politics-45030552>